

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งจะเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า "ประชาธิปไตย" ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Democracy มาจากรากศัพท์ภาษากรีก 2 คำรวมกัน คือ Demos ซึ่งแปลว่า ประชาชน และ Kratos ซึ่งแปลว่า อำนาจหรือการปกครอง เมื่อรวมเข้าด้วยกันทั้งสองคำจึงมีความหมายว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ หรือการปกครองโดยประชาชน (กระมล ทองธรรมชาติ, 2519 : 257-258)

ความหมายของประชาธิปไตย คำว่า "ประชาธิปไตย" ประกอบด้วยคำสองคำ คือ ประชา กับ ธิปไตย มาสนธิกันมีความหมายว่า "อำนาจความเป็นใหญ่ของประชาชน" หรือ "ประชาชนเป็นผู้ถืออำนาจแห่งความเป็นใหญ่" (กรมสามัญศึกษา, 2518 : 1)

1. อำนาจทางตรง (Direct) หมายถึง ประชาชนทั้งหมดมาประชุม ปรีกษาดกลงกันด้วยประชามติ

2. อำนาจทางอ้อม (Indirect) หมายถึง การเลือกตั้งผู้แทนไปประชุม ปรีกษาหารือกัน

กมล สมวิเชียร (2520 : 2) ประชาธิปไตย คือ การปกครองซึ่งเจตจำนงของบุคคลที่เป็นเสียงส่วนใหญ่ที่มีอำนาจสูงสุด เสียงส่วนใหญ่นี้ประกอบด้วยบุคคลที่เหมาะสมรวมกันอย่างน้อย 3 ใน 4 ของทั้งหมด

Ati ประชาธิปไตย มีต้นกำเนิดมาจากภาษากรีก ซึ่งมีความหมายดั้งเดิม หมายถึง การปกครองโดยชนหมู่มาก หรือการปกครองโดยหมู่ชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528 : 501) ส่วนความหมายตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2528 (2530 : 501) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประชาธิปไตย คือ ระบบการปกครองที่ถือมติของชนส่วนใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่ ส่วนแอนเดอร์สัน และคริสตัน (Anderson and Criston, อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528 : 30) ได้ให้ความหมายไว้ว่าประชาธิปไตย หมายถึง ปรัชญาของสังคมนุชน หรือวิถีชีวิตที่ยึดถืออุดมคติ

และหลักบางประการที่กำหนดแบบแผนแห่งพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ในสังคมในกิจการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 32) ได้ให้ความหมายของคำว่า ประชาธิปไตย ในแง่ของกระบวนการศึกษาว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนยึดมั่นในค่านิยม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม

คำว่า “ประชาธิปไตย” จะอยู่ในฐานะใดนั้น จะพบความจริงอย่างหนึ่ง คือ การอยู่ร่วมกันอย่างยินยอม ซึ่งหมายถึงการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มากจำเป็นจะต้องมีระบบระเบียบ และกฎเกณฑ์ ทุกคนจะต้องปฏิบัติ หากมีบุคคลใด หรือกลุ่มใดไม่ปฏิบัติตามกติกานั้น จะต้องได้รับโทษ ด้วยเหตุผลนี้จึงจำเป็นจะต้องมีผู้ให้โทษ และผู้รับโทษ หรือผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครองนั่นเอง ซึ่งทั้งสองฝ่ายนี้จะต้องตกลงยินยอมกันตามกฎหมาย กติกาที่กำหนดไว้ การรับรู้สิ่งเหล่านี้จะต้องเกิดจากการอบรมสั่งสอนจึงจะบรรลุผลได้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของสมยศ มีเทศน์ (2533 : 2) ว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ประชาธิปไตยได้ มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และศิษย์นิเทศก์ โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสนใจ เอาใจใส่กำกับดูแลทุกกระบวนการ และฝึกฝนจนเป็นนิสัย

คำว่า “ประชาธิปไตย” มีต้นกำเนิดมาจากภาษากรีก ซึ่งมีความหมายดั้งเดิมว่า หมายถึง “การปกครองโดยคนหมู่มาก” หรือ “การปกครองโดยชุมชน” ส่วนความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ที่เกิดขึ้นในภายหลังนั้น “ประชาธิปไตย” หมายถึง “ปรัชญาของสังคมมนุษย์ หรือวิถีชีวิตที่ยึดถืออุดมคติ และหลักการบางประการ ที่กำหนดแบบแผนแห่งพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ในสังคม” (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2538 : 30)

ลินคอล์น (Lincoln, อ้างถึงใน กรมสามัญศึกษา, 2518 : 6) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยที่กระตือรือร้นและครอบคลุมความหมายมากที่สุดว่า ประชาธิปไตย คือ ระบบของการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

ลิปปีเซท (Lipset, 1963 : 83) กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองที่สนับสนุนโอกาสแห่งรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะเมื่อการเปลี่ยนตัวผู้ปกครองและกลไกทางสังคมโดยยินยอมให้ประชาชนส่วนใหญ่ (เท่าที่จะเป็นได้) มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตัวแทนสำหรับสภานิติบัญญัติ

อริสโตเติล (Aristotle, อ้างถึงใน นูอา สมวิเชียร, 2520 : 2) นิยามในระบบประชาธิปไตยนั้น อำนาจสูงสุดอยู่ในมือของประชาชน

อีเบนสไตน์ (Ebenstein, 1967 : 166) กล่าวว่า ประชาธิปไตย หมายถึงระบบการเมืองที่ซึ่งให้เสรีภาพในการเลือกตั้ง ในการพิมพ์ ในการสมาคม ในการนับถือศาสนา ในแนวความคิดและการพูดคุย โดยให้มีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ให้มีสิทธิที่คัดค้านรัฐบาลได้ มีสิทธิที่จะย้ายถิ่นได้อย่างเสรี จะเดินทางไปต่างประเทศได้อย่างชั่วคราวหรือจะไปตั้งถิ่นฐาน

อย่างถาวรในต่างแดนได้ และโดยทั่วไปแล้วให้สิทธิแก่บุคคลที่จะพัฒนาร่างกายและจิตใจของเขาได้ตามปรารถนา

ทินพันท์ นาเคตะ (2517 : 14) กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองอย่างหนึ่งที่ยึดหลักว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ดังนั้นจึงต้องยึดมั่นในความสำคัญของบุคคล ในความเสมอภาคและเสรีภาพของมนุษย์ จะต้องมีวิธีการ คือ มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกผู้นำฝ่ายต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้ได้มาซึ่งอำนาจตัดสินใจ ตกลงใจ และจะต้องมีความมุ่งหมายเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2518 : 94) กล่าวว่า ประชาธิปไตย หมายถึง สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค แต่สิทธิในระบอบประชาธิปไตยนั้นประกอบด้วยความรู้จักหน้าที่เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย คือ เสรีภาพที่จะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าจะ เป็นไปในทางใด และความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย คือ ความเสมอภาคในโอกาสที่จะทำงานทุกชนิด ตลอดจนความเสมอภาคในการที่ก้าวออกไปในกิจการจริงงาน

จรรยา คุณมี (2520 : 154-156) กล่าวว่า ตัวพุดถึงคำว่า "ประชาธิปไตย" นั้นเราจะต้องพุดถึงสามระบบด้วยกัน คือระบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ และวิถีการดำรงชีวิตแบบประชาธิปไตย การปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ยึดถือ และยอมรับอำนาจในการบริหารมาจากปวงชนกลุ่มใหญ่ อาจทำการบริหารโดยผ่านตัวแทนเป็น การปกครองที่ยึดหลักการและเหตุผลในการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ซึ่งมีหลักการสำคัญ ๆ อยู่ 3 ประการ ดังนี้

1. เสรีภาพ (Liberty) คือ ความเป็นอิสระเสรีของบุคคลที่จะกระทำหรือประกอบกิจการใด ๆ ได้อย่างเสรี แต่การกระทำนั้น ๆ จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย หรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น สรุปลง่าย ๆ ได้ว่า

1.1 ทุกคนย่อมกระทำใดๆ ที่กฎหมายไม่ได้ห้ามไว้ตามชอบใจ

1.2 ทุกคนจะกระทำใดๆ ที่กฎหมายบัญญัติห้ามไว้ไม่ได้(และจะอ้างว่าไม่รู้จักกฎหมายไม่ได้)

1.3 การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะกระทำได้เมื่อมีการบัญญัติไว้ในกฎหมาย (ผู้ออกกฎหมายก็คือตัวแทนของปวงชนนั่นเอง)

2. สมภาพ (Equality) คือ ความเสมอภาคระหว่างบุคคล หรือทุกคนมีสิทธิและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันตามกฎหมาย บุคคลที่เกิดในตระกูลสูงหรือต่ำย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน

3. ภราดรภาพ (Fraternity) คือ ทุกคนย่อมได้รับความรัก ความเห็นอกเห็นใจจากเพื่อนร่วมกลุ่ม ร่วมคณะ ร่วมประเทศ แม้กระทั่งร่วมโลก หมายถึง ความรักกันฉันท์พี่น้อง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ไม่ทอดทิ้งกันเมื่อคราวตกทุกข์ได้ยาก

กรมการฝึกหัดครู (2520 : 66) และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 31) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยเป็น 3 สถานะ ที่เรียกว่า องค์สามของประชาธิปไตย ดังนี้

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมคติ หมายถึง การมีศรัทธาและความเชื่อมั่นในสติปัญญา เหตุผล และความสามารถของมนุษย์ เทิดทูนอิสรภาพและเสรีภาพของมนุษย์

2. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง และวิธีการจัดระเบียบการปกครอง หมายถึง ระบบการเมืองที่ถือว่าอำนาจเป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน รัฐบาลเป็นเพียงผู้ได้รับมอบอำนาจให้ทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชนเท่านั้น และประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจแทนตนได้โดยการเลือกตั้งที่มีการกำหนดวาระ ถือว่าเป็นการปกครองของประชาชน

3. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต หรือการดำเนินชีวิตประจำวัน หมายถึง การอยู่ร่วมกันปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพทั้งกายและวาจา ไม่ก้าวก่ายสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบและทำประโยชน์เพื่อความผาสุกของส่วนรวม ตลอดจนการใช้สติปัญญาและความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาทั้งมวล ในด้านการจัดการศึกษานั้นถือว่าประชาธิปไตยมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับประชาชน และสอดคล้องกับการปกครองประเทศ ครูจึงจำเป็นที่จะต้องสอนประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ตั้งแต่เริ่มเข้าเรียน เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช Caw? ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตย เป็น 3 สถานะ เรียกว่า องค์สามของประชาธิปไตย ดังนี้

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมคติ หมายถึง การมีศรัทธา และความเชื่อมั่นในสติปัญญา เหตุผลและความสามารถของมนุษย์ เทิดทูนอิสรภาพและเสรีภาพของมนุษย์

2. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง และวิธีการจัดระเบียบการปกครอง หมายถึง ระบบการเมืองที่ถือว่าอำนาจเป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน รัฐบาลเป็นเพียงผู้ได้รับมอบหมายอำนาจให้ทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชน และประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจแทนตนได้ โดยการเลือกตั้งที่มีกำหนดวาระเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน

3. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน หมายถึง การอยู่ร่วมกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ ทั้งทางกายและวาจา ไม่ก้าวก่ายในสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบและทำประโยชน์เพื่อความผาสุกของส่วนรวม ตลอดจนการใช้สติปัญญาและความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาทั้งมวล (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 170)

จากการได้ศึกษาเกี่ยวกับความหมายของประชาธิปไตย พอสรุปได้ว่า

ประชาธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองของประชาชน โดยประชาชน แะ เพื่อประชาชน (ระบบการเมือง) การมีศรัทธาและความเชื่อมั่นในสติปัญญา ความสามารถ เทิดทูนอิสรภาพและเสรีภาพ (เป็นอุดมคติ) ของมนุษย์ มีการดำเนินชีวิตเป็นวิถีชีวิตประจำวัน โดยการอยู่ร่วมกันปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพทั้งกายและวาจา ไม่ก้าวก่ายสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบและทำประโยชน์เพื่อความผาสุกของส่วนรวม แะ ใช้สติปัญญาและความสามารถแก้ปัญหาได้

สหม นวลสกุล และคนอื่น 7 (2523 : 23-25) เห็นว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตยควรมี หลักการ 4 ประการ ดังนี้

1. เคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล ไม่ศรัทธาบุคคลใดถึงขั้นข่มขู่บุคคล ยอมรับว่าทุกคนมีสติปัญญาและเหตุผลในวงจำกัด อาจจะเป็นทัศนะที่ถูกต่องในเรื่องหนึ่ง และ ไม่ถูกต้องในอีกเรื่องหนึ่งก็ได้ ไม่เคร่งครัดในระบบอาวุโส รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย เพื่อ ค้นหาเหตุผลและความถูกต้องที่แท้จริง

2. รู้จักการประนีประนอม (Compromise) ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ตั้งต้นแต่ของตน รู้จักประนีประนอม คือ ยอมรับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยวิธีสันติ

3. มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง ทำให้กฎหมายศักดิ์สิทธิ์ มีเสรีภาพอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

4. มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม(Public Spirit)ประพฤติตนเป็นพลเมืองดี รักษาสาธารณสมบัติ

ชัยอนันต์ สมทวณิช (2523 : 22-23) กล่าวว่า วิถีชีวิตประชาธิปไตย มี 5 ประการดังนี้

1. การมีใจกว้าง พิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจาร์ณญาณ
2. อาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันก่อนตัดสินใจ
3. รู้จักประนีประนอม ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไข้ปัญหา
4. มีขันติธรรม อดทนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตน
5. เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคของบุคคล

พนัส หันนาตินทร์ (2529 : 17-18) มีความเห็นว่า การดำเนินชีวิตของคนใน สังคมนั้นจะต้องเป็นไปตามแบบประชาธิปไตย อันมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. นับถือในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของกันและกัน (Dignity of Man) มีความเชื่อว่า ทุกคนที่เกิดมาเป็นมนุษย์แม้จะแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ เช่น ทางกาย ทางสมอง ทางฐานะเศรษฐกิจสังคม แต่ทุกคนก็มีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน จำเป็นต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน จะต้องเชื่อและทำตามความคิดของคนอื่นเสมอไป เรายินดีที่จะฟังความคิดเห็นของ

คนอื่นที่ได้แสดงออกมา เราจะไม่ขัดขวางการแสดงความคิดเห็นของคนอื่น แต่การจะเชื่อหรือไม่ นั้นย่อมเป็นสิทธิของเราที่จะไตร่ตรองด้วยสติปัญญา และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเรา เช่นเดียวกับหลักการข้อนี้ ตรงกับคารวธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเอง

2. การช่วยเหลือและแบ่งปันซึ่งกันและกัน (Sharing and Participating)

คนที่อยู่ในสังคมเดียวกันจะต้องช่วยกันออกความคิดเห็นในการแก้ปัญหาสังคมร่วมกัน จะต้องแบ่งปันกันทั้งความคิดและความมั่งคั่ง ไม่เห็นแก่ตัวเองโดยปราศจากขอบเขต มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม หลักการข้อนี้คือธรรมะที่ว่าด้วยสามัคคีธรรม

3. ผู้ที่มีชีวิตอย่างประชาธิปไตยนั้น จะต้องรู้จักการแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง

ต่าง ๆ ด้วยสันติวิธี ไม่ใช้ความรุนแรง (Violence) หรืออำนาจบาตรใหญ่เข้าตัดสินข้อขัดแย้งต่าง ๆ อันเป็นธรรมดาของคนที่อยู่ร่วมกัน ที่จะต้องมีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไปตามภาพและลักษณะของแต่ละบุคคล เมื่อเกิดความขัดแย้ง และหาทางที่ดีที่สุดในการแก้ไขความขัดแย้งนั้นให้ลุล่วงไป แต่ทั้งนี้ย่อมมีความหมายต่อไปด้วยว่าทุกฝ่ายจะต้องยอมเสียผลประโยชน์ส่วนตัว เพราะเหตุผลที่ดีกว่า เช่น เหตุผลทางกฎหมายของบ้านเมืองอันเป็นข้อตกลงร่วมกันในสังคม เป็นต้น คำกล่าวที่น่าพิจารณามีอยู่ว่า "ความขัดแย้งทางความคิดนั้นเป็นเลือดเนื้อและวิญญาณของประชาธิปไตย แต่การไม่ยอมรับฟังหรือการละเมิดข้อตกลงที่ได้กระทำไว้ต่อกัน หรือหมุ่คณะนั้น คือ มะเร็งของประชาธิปไตย" หากจะถือตามหลักธรรมะก็ได้แก่ ปัญญาธรรมนั้นเอง

กล่าวโดยสรุปแล้ว การปกครองแบบประชาธิปไตยมีหลักการ วิธีการ และความมุ่งหมายที่ผูกพันอยู่กับประชาชน หรือประชาธิปไตยเป็นทั้งระบอบการปกครองที่ถือว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศมาจากปวงชน ระบบเศรษฐกิจที่ให้เสรีภาพในการประกอบอาชีพ การลงทุนการค้าขายแก่เอกชน โดยที่รัฐบาลไม่ไปแข่งขัน และวิธีการดำรงชีวิตที่ยึดหลักคารวธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ทั้งสามส่วนนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมคติ หรืออุดมการณ์ประชาธิปไตย

อนุกรรมการอุดมการณ์ของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ (2527 : 80-81) ได้กล่าวถึง อุดมการณ์ประชาธิปไตย พอสรุปสาระสำคัญได้ 7 ประการ ดังนี้

1. รากฐานอันสำคัญยิ่งของอุดมการณ์ประชาธิปไตย ได้แก่ การมีศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ มีศรัทธาในสติปัญญา ในการที่มนุษย์สามารถร่วมมือร่วมใจกันทำงาน และรู้จักหาเหตุผลความถูกต้องของมนุษย์
2. เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาคตามกฎหมายและทางการเมือง โดยไม่มีการแบ่งแยก เพศ กำเนิด และฐานะ

3. เชื่อว่าทุกคนจะได้รับประกันสิทธิเสรีภาพทางการพูด การพิมพ์โฆษณา และเผยแพร่การประชุม ตลอดจนเสรีภาพในการรวมกลุ่มในการจัดตั้งสมาคมและพรรคการเมือง

4. เชื่อว่าอำนาจการปกครองของรัฐบาล เกิดขึ้นจากความนิยมของประชาชน ดังนั้นรัฐบาลที่ชอบธรรมจึงเป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริง

5. เชื่อว่าสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นกลไกของรัฐบาลนั้นมีไว้เพื่อรับใช้สังคม ดังนั้นเสรีภาพส่วนบุคคลจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญโดยรัฐมีข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้นให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

6. เนื่องจากความเชื่อดังกล่าวที่ว่ารัฐเป็นเพียงเครื่องมือที่จะช่วยให้คนในสังคมมีความสุขสมบูรณ์ และรัฐจะอยู่ได้ก็ด้วยเป้าหมายที่จะคุ้มครองชีวิตทรัพย์สิน และแสวงหาความสุขของคนในสังคม ดังนั้น ประชาชนจึงมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะทำการคัดค้านต่อรัฐบาลที่ไม่ปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายดังกล่าวแล้ว

7. อุดมการณ์ประชาธิปไตย เคารพในการตัดสินใจ หรือมติของเสียงข้างมากและพิทักษ์ความคิดเห็น และผลประโยชน์ของเสียงข้างน้อย

อุดมการณ์ประชาธิปไตยนี้จะบรรลุได้ ทั้งรัฐบาลและประชาชนจะต้องมีความเชื่อร่วมกันมีความมุ่งมั่นพยายามที่จะขจัดอุปสรรคนานาประการที่กีดขวางอุดมการณ์เหล่านี้ด้วย อุดมการณ์ประชาธิปไตยจึงจะกลายเป็นความจริง และเป็นแนวทางในการปกครองประเทศ เรียกว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมืองหรือการปกครอง

มีผู้ให้ความหมายของประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมืองหรือรูปแบบการปกครองจากเอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายมหาชนของสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช (2526 : 192-195) พอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตามที่เข้าใจกันในปัจจุบัน มีหลักเกณฑ์ขั้นต่ำ 3 ประการ ดังนี้

1. ผู้ปกครองจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ใต้ปกครองการให้ความยินยอมของปวงชนแสดงออกโดยการเลือกตั้ง ซึ่งอาจจะเป็นการเลือกประมุขฝ่ายบริหารไปทำหน้าที่ฝ่ายบริหารโดยตรง เช่น การเลือกตั้งประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา หรือการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แล้วให้สภาผู้แทนราษฎรโดยเสียงข้างมากจัดตั้งฝ่ายบริหารได้นอกจากนี้อาจมีการลงประชามติเป็นครั้งคราว เพื่อหยั่งเสียงว่าเห็นด้วยกับผู้ปกครองหรือนโยบายของผู้ปกครองในขณะนั้นหรือไม่ เป็นต้น

2. ผู้ใต้ปกครองจะต้องมีสิทธิ์เปลี่ยนตัวผู้ปกครองได้เป็นครั้งคราว เป็นการยืนยันว่าอำนาจเป็นของปวงชน ผู้ปกครองเป็นเพียงตัวแทนที่ใช้อำนาจแทนปวงชนหาใช่

เป็นตัวอำนาจนั้นไม่ การเป็นตัวแทนหรือเป็นรัฐบาลนั้นเป็นตำแหน่งชั่วคราว รัฐธรรมนูญของประเทศจะกำหนดวาระการอยู่ในตำแหน่งของผู้ปกครอง

3. สิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐานของประชาชนจะต้องได้รับการปกป้องคุ้มครอง เพราะแม้ว่าประชาชนจะมีสิทธิเลือกหรือให้ความยินยอมแก่ผู้ปกครอง อีกทั้งสามารถเปลี่ยนผู้ปกครองได้เป็นครั้งคราวก็ตาม แต่ถ้าผู้ปกครองยังสามารถละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ การปกครองนั้นก็ไม่ได้ถือว่าเป็นประชาธิปไตย จะต้องมีการป้องกันมิให้รัฐบาลใช้อำนาจละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน

รูปแบบการปกครองหรือวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตยมีแนวคิด 5 ประการ ดังนี้

1. มนุษย์มีความสามารถในการใช้สติปัญญารู้จักใช้เหตุผลวิธีการปกครองจะต้องใช้การประชุมปรึกษาหารือกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ให้ความสำคัญต่อความคิดที่แตกต่างกัน ควรใช้วิธีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายน่าสนใจเพื่อหาข้อยุติ

2. หลักการประชาธิปไตยเชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการปกครองที่มีการวางขอบเขตอำนาจและหน้าที่ของรัฐบาล ผู้ปกครองประเทศ

3. แนวความคิดประชาธิปไตย ต้องเน้นความเท่าเทียมกันของมนุษย์ก่อให้เกิดการคุ้มครองทางกฎหมายแก่บุคคลอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีทางเลือกปฏิบัติ การให้สิทธิทางการเมือง เช่น การออกเสียงเลือกตั้ง โดยไม่จำกัดฐานะ เพศ และพยายามขยายสิทธิในการเลือกตั้งให้กว้างขวางที่สุด เป็นต้น

4. อำนาจอันชอบธรรมทางการปกครองเกิดจากการให้ความยินยอมของประชาชน ก่อให้เกิดรูปแบบและวิธีการในการปกครอง โดยมีสิทธิทั่วไปในการเลือกตั้ง ให้มีผู้แทนราษฎร ในการให้ความยินยอมในการออกกฎหมายเพื่อนำมาบังคับใช้แก่ประชาชน มีระบบรัฐสภาจัดให้มีการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ดังนั้นรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตยจึงต้องเป็นรัฐบาลที่มาจากกาเลือกตั้ง

5. อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชน การจัดความสัมพันธ์ของอำนาจการปกครองหรือสถาบันทางการเมืองจะต้องมีการแบ่งแยกเพื่อให้ถ่วงดุล ตรวจสอบซึ่งกันและกันได้

โดยสรุปหลักเกณฑ์ใหญ่ของระบอบประชาธิปไตยน่าจะมีดังนี้

- มีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย
- มีความเสมอภาคในการออกเสียงเลือกตั้ง
- มีการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาตามระยะเวลา
- การบัญญัติหรือตรากฎหมายขึ้นใช้ต้องอาศัยหลักการเลือกคะแนน

เสียงข้างมาก

- มีศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ มีสติปัญญา ร่วมมือร่วมใจในการทำงาน
- มีการประชุมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ใช้เหตุผลในการปกครอง
- มีการใช้มาตรการป้องกันมิให้รัฐใช้อำนาจละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจหรือการปกครอง
- มีรัฐบาลประชาธิปไตยที่มาจากการเลือกตั้ง
- มีรัฐธรรมนูญของประเทศกำหนดวาระการอยู่ในตำแหน่งของผู้ปกครอง
- มีเสรีภาพในการปฏิบัติทางการเมืองและกำหนดนโยบาย โดยอาศัยวิธีการปกครองที่ยึดถือหลักการแบ่งแยกอำนาจและหลักการที่ว่าด้วย "ความถูกต้องตามกฎหมาย"

ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 33-35) กระทรวงศึกษาธิการได้ให้แนวทางในการพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อให้เกิดวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยแก่นักเรียนไว้ว่า วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เป็นการนำเอาหลักการประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวันเป็นนิสัยในชีวิตหรือวิถีทางแห่งชีวิต (A Way of Life) โดยครูควรย้ำให้นักเรียนทราบว่านอกจากจะยึดถือเอาวิธีการประชาธิปไตยเป็นแบบของการปกครองแล้ว ยังจำเป็นต้องยึดถือเอาประชาธิปไตยไว้ในฐานะที่เป็นวิถีทางแห่งชีวิตประจำวัน (Democracy as a Way of Life) อีกด้วย กล่าวคือให้เกิดพฤติกรรมที่สำคัญ 3 ประการ คือ คารวธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม จึงจะสามารถขยายวงกว้างออกไปทางด้านการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมทั่วไป ซึ่งรวมทั้งการศึกษา ซึ่งมีแนวปฏิบัติหรือมีรากฐานจะพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้นตลอดไป

2. โครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตย

ความเป็นมา วัตถุประสงค์ของโครงการ และแนวทางการบริหารโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตย

1. ความเป็นมา แนวคิดการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนได้เริ่มขึ้นในปีการศึกษา 2516 โดยหน่วยศึกษานิเทศก์ จังหวัดเพชรบุรี ได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี ในสมัยนั้นทดลองจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดซึ่งปรากฏผลการทดลองประสบความสำเร็จใน

หลายโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนบ้านพุ่มวง (ไทยรัฐวิทยา 13) ตำบลหนองชุมพล อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี จึงทำให้แนวคิดนี้แพร่หลายออกไปสู่นักการศึกษาและผู้สนใจในเวลาต่อมา ผู้บริหารโรงเรียนที่มีความสนใจได้มาเยี่ยมและนำแนวทางการจัดกิจกรรมที่โรงเรียนบ้านพุ่มวงจัดอยู่ไปปฏิบัติโดยเน้นในเรื่องรูปแบบของการจัดมากกว่าวิธีการจัดการเรียนการสอน

ในปีการศึกษา 2527 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้สำรวจโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน พบว่า มีโรงเรียนประถมศึกษาที่ได้ริเริ่มจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย กว่า 4,000 โรงเรียน ซึ่งแต่ละโรงเรียนมีรูปแบบในการจัดกิจกรรมไปตามแนวคิดของตัวเองในแต่ละโรงเรียน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้พิจารณาเห็นว่า หากปล่อยให้การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนเป็นไปโดยขาดแนวทางที่เหมาะสม อาจทำให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน

ในปีการศึกษา 2528 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้กำหนดนโยบายให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดทุกโรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยตามแนวทางที่กำหนดไว้ในคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำขึ้นและได้เร่งรัดในการดำเนินการในรูปของโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนตั้งแต่ปีการศึกษา 2528 เป็นต้นมา

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อให้การดำเนินงานโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนมีความชัดเจน และมีเป้าหมายตรงกัน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการไว้ดังนี้

2.1 เพื่อให้โรงเรียนในสังกัดจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน ควบคู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

2.2 เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตยและระบบประชาธิปไตย

2.3 เพื่อสร้างเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตย ตามคุณลักษณะที่ต้องการเน้น 3 ประการ (คารวธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม) และพฤติกรรมด้านระบบประชาธิปไตย

3. แนวทางการบริหารโครงการ เนื่องจากโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนเป็นกิจกรรมหนึ่งในงานกิจกรรมนักเรียนที่มีความสำคัญและเป็นงานสนับสนุนวิชาการของโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายตามหลักสูตร สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนวทางการบริหารโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนไว้ 7 ประการ ดังนี้

3.1 ผู้บริหารโรงเรียนแต่งตั้งคณะวิทยากรชั้นศึกษา คู่มือการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนและบรรยายให้ผู้บริหาร และคณะครูได้ เข้าใจ

3.2 ผู้บริหารโรงเรียนจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ระหว่างวิทยากร ผู้บริหาร โรงเรียนและคณะครู

3.3 ผู้บริหารโรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนโดยให้คณะกรรมการร่วมกันประชุม วางแผนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน และเพื่อหา แนวทางส่งเสริม ให้คณะครูสอดแทรกวิถีการประชาธิปไตยโดยใช้กระบวนการกลุ่มเป็นแนวทาง ส่งเสริม ให้คณะครูสอดแทรกวิถีการประชาธิปไตยโดยใช้กระบวนการกลุ่มเป็นแนวทางในการ จัดกิจกรรม

3.4 ผู้บริหารโรงเรียนมอบหมายให้คณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนจัดให้มีการประชุมเพื่อจัดทำโครงการ สนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน และเสนอให้ผู้บริหารโรงเรียนได้พิจารณาอนุมัติ

3.5 ผู้บริหารโรงเรียน เมื่อได้พิจารณาอนุมัติโครงการแล้ว มอบหมายให้ คณะกรรมการผู้รับผิดชอบเริ่มดำเนินการตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ในโครงการ

3.6 ผู้บริหารโรงเรียน หรือผู้รับผิดชอบโครงการ หรือผู้ที่ผู้บริหารโรงเรียน มอบหมายทำการนิเทศ และติดตามการทำงาน โดยจัดประชุมชี้แจงแนวทางในการจัดกิจกรรม ให้คำปรึกษาหารือแก่ครูผู้สอนที่มีปัญหาในการจัดกิจกรรม สังเกตการสอนของครูแต่ละชั้น และ การจัดกิจกรรมอื่น ๆ และสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการทำกิจกรรม

3.7 ผู้บริหารโรงเรียน และคณะครูต้องร่วมกันประเมินผลการดำเนิน โครงการ โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ ประเมินความเหมาะสมของการวางแผน ในการดำเนินโครงการ ประเมินสภาพการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระยะ เริ่มแรก ประเมินการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย และ ประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ

3. พฤติกรรมด้านระบบประชาธิปไตย

พฤติกรรมด้านระบบประชาธิปไตย มีดังนี้ เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย วางแผนงานของกลุ่ม ปฏิบัติตามนโยบายแผนงานของกลุ่ม ควบคุมและเสนอแนะการดำเนินงานของกลุ่ม และร่วมกิจกรรมในการเลือกตั้งทุกขั้นตอน

4. การบริหารงานในโรงเรียนเพื่อสนับสนุนประชาธิปไตยในโรงเรียน

1) นักเรียน ครู ต้องดำเนินชีวิต แบบประชาธิปไตยโดยมีพฤติกรรมด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตย คือ ด้านการยอมรับ ด้านสามัคคีธรรม ด้านปัญญารธรรมเสียก่อน จึงค่อยเริ่มพัฒนาพฤติกรรมด้านระบบประชาธิปไตย

- 2) ให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยแก่ชุมชน
- 3) จัดกิจกรรมที่ต้องทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 4) นำนักเรียนไปสังเกต การประชุมขององค์กรในหมู่บ้าน
- 5) ชักชวนผู้ปกครองไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในชุมชน
(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540 : 106)

5. กิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อสนับสนุนประชาธิปไตยในโรงเรียน

กิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อสนับสนุนประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับกิจการนักเรียน กิจกรรมอาหารกลางวัน กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมการกีฬา กิจกรรมประชาสัมพันธ์ กิจกรรมห้องสมุด กิจกรรมตรวจสุขภาพ กิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตนเองของนักเรียน กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ กิจกรรมปรับปรุงห้องเรียน กิจกรรมปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์ กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมบุคคลดีเด่น กิจกรรมศูนย์ข่าวสาร กิจกรรมจัดป้ายแสดงความคิดเห็น กิจกรรมตู้รับความคิดเห็น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540 : 89- 93)

6. รายวิชาที่จัด หรือสอนเกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียน

รายวิชาที่จัด หรือสอนเกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียน มีดังนี้ กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์ ภาษาไทย) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ

โรงเรียนสามารถสร้างเสริมโดยสอดแทรกในกลุ่มประสบการณ์รายวิชาใด ๆ ก็ได้ โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งจะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งด้านเนื้อหาวิชา และด้านคุณลักษณะ วิธีชีวิตประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ คารวธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรม และโรงเรียนยังได้ฝึกทักษะการทำงานตามระบบประชาธิปไตย โดยให้นักเรียนร่วมกันดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนในรูปแบบคณะกรรมการ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540 : 109)

สรุปพฤติกรรมที่แสดงถึงควมมีวิถีชีวิตประชาธิปไตย

โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในชุมชน และหาทางสร้างเสริมความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในชุมชน หาโอกาสให้กิจกรรมของโรงเรียนทั้งกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมของสังคมให้มากที่สุด เช่น

- จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในห้องเรียนที่จัดตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในทุกกลุ่มประสบการณ์
- จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยนอกห้องเรียน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้นักเรียน มีทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมร่วมกับชุมชน

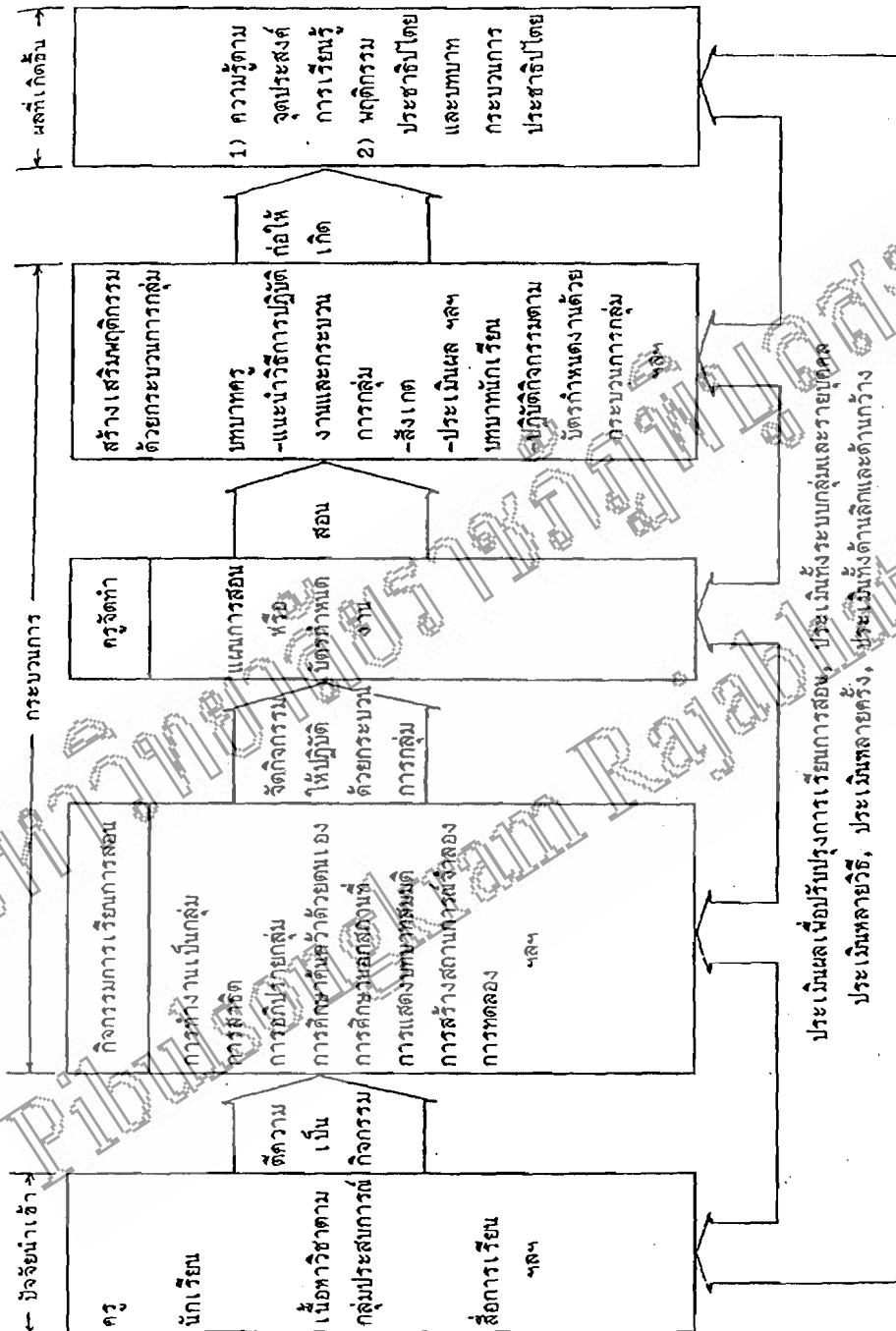
การจัดกิจกรรมนักเรียน

วิสุทธิ ราตรี และคนอื่น ๆ (2533 : 348) ได้ให้หลักการจัดกิจกรรมนักเรียนไว้

1. มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมความเจริญงอกงามในแง่ต่าง ๆ
2. ผู้บริหารต้องมีสิทธิเด็ดขาดในการอนุมัติหรือไม่อนุมัติกิจกรรมนั้น ๆ
3. ต้องคำนึงถึง จำนวน ชนิด ประเภท ของกิจกรรม
4. นักเรียนคนหนึ่งต้องไม่เข้าร่วมกิจกรรมหลายประเภทนัก
5. ต้องหาทางส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้เข้าร่วมในกิจกรรม
6. สมาชิกควรเป็นครูและนักเรียนในโรงเรียน และตั้งครูควบคุม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 45) ได้แสดงแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยว่า มิได้หมายความว่าแยกเนื้อหาเกี่ยวกับประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียว หากแต่หมายถึงการใช้ทุกเนื้อหาวิชา ทุกกิจกรรมที่ครูจัดให้นักเรียนเป็นสื่อ เป็นเวทีในการฝึกนักเรียนให้เกิดทั้งความรู้ตามเนื้อหาวิชา และเกิดวิถีชีวิตประชาธิปไตย

ดังนั้นจึงอาจวิเคราะห์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยโดยตามกลุ่มประสบการณ์เป็นแผนภูมิตี่ 1 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 47)

แผนภูมิตี่ 1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนากลุ่มประสบการณ์

จากแผนภูมิที่ 1 จะเห็นว่าแนวปฏิบัติตามการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยตามกลุ่มประสบการณ์นั้น ประกอบด้วย

ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนการสอน คือ ครู นักเรียน เนื้อหาวิชาตามกลุ่มประสบการณ์ สื่อการเรียน สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน ฯลฯ โดยมีครูเป็นผู้นำทำหน้าที่ถ่ายทอด รับผิดชอบต่าง ๆ ที่จะได้จากการถ่ายทอด และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนที่เป็นองค์ประกอบที่ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และทำให้ใช้เวลาในการเรียนการสอนน้อยลง

1. กระบวนการเรียนการสอน เป็นส่วนสำคัญที่สุดในอันที่จะพัฒนาตัวนักเรียนให้เกิดพฤติกรรมประชาธิปไตย ถ้าครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้โอกาสนักเรียนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันวางแผน ร่วมกันประเมินผล หรือพฤติกรรมของนักเรียนที่จะช่วยพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนได้มากที่สุด คือ การเรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งเมื่อครูพิจารณาตีความจากเนื้อหาสาระในแต่ละกลุ่มประสบการณ์แล้วอาจเลือกใช้กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง และเนื้อหาวิชาเสมอ ครูต้องพยายามจัดกระบวนการให้การเรียนโดยใช้ระบบกระบวนการกลุ่มเป็นหลัก และต้องเตรียมศึกษาแผนการสอน จากนั้นจึงถึงขั้นของการสอน คือ การฝึกคุณลักษณะของนักเรียนด้วยกระบวนการกลุ่ม ซึ่งทั้งครูและนักเรียนจะมีบทบาทแยกกันดังนี้

บทบาทของครู ครูจะเป็นผู้แนะนำวิธีการปฏิบัติงาน และวิธีการกระบวนการกลุ่มแก่นักเรียน คอยดู สังเกต ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และประเมินผลการทำงานกิจกรรมของนักเรียน ฯลฯ

บทบาทของนักเรียน นักเรียนต้องปฏิบัติตามบัตรกำหนดงานด้วยความเอาใจใส่ ขอคำปรึกษาแนะนำจากครูเมื่อมีปัญหา ให้ความร่วมมือกับการทำงานของกลุ่มทุกอย่าง และร่วมกันทำกิจกรรมโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ฯลฯ

2. ผลที่เกิดขึ้น หลังจากให้นักเรียนผ่านขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอน แล้วสิ่งที่ควรเกิดขึ้นในตัวนักเรียน ได้แก่

2.1 ความรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้

2.2 พฤติกรรมประชาธิปไตย และบทบาทกระบวนการประชาธิปไตย

3. การประเมินผล เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่จะตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูว่าบรรลุตามจุดประสงค์หรือไม่ ดังนั้นครูเป็นผู้ประเมินผลการจัดกิจกรรม ประเมินผลการเรียนของนักเรียน หรือนักเรียนประเมินผลการทำงานกลุ่ม และประเมินผลการเรียนของตนเอง เป็นต้น

๗
๓๗๑.๙๙
๓๖/๗๗
๙.๗

พฤติกรรมที่แสดงถึงควมมีวิถีชีวิตประชาธิปไตย

จากการวิเคราะห์ความหมายของวิถีชีวิตประชาธิปไตยเพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับจิตวิทยาพัฒนาการของนักเรียนระดับประถมศึกษา ประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้คือ

1. คาววธรรม มีพฤติกรรมที่แสดงออกดังนี้

- เคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้แก่ การแสดงความเคารพเทอดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ในทุกโอกาส การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ การไปรับเสด็จเมื่อพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จไปในถิ่นที่อยู่หรือบริเวณใกล้เคียง การปฏิบัติต่อสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น ธงชาติ พระบรมฉายาลักษณ์ เพลงสรรเสริญพระบารมี YRY ด้วยความเคารพเมื่อได้ยินหรือเห็นบุคคลใดแสดงกิริยา วาจา หรือมีการกระทำอันไม่สมควรต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องกล่าวตักเตือน และห้ามมิให้ปฏิบัติเช่นนั้นอีก

- เคารพซึ่งกันและกันทางกาย ได้แก่ การแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน เช่น การทักทาย การให้เกียรติแก่ผู้อื่น การแสดงความเคารพแก่บุคคลซึ่งอาวุโสกว่า การให้การต้อนรับแก่บุคคล และการแสดงการเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน

- เคารพกันทางวาจา ได้แก่ การรู้จักพูดจาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของบุคคล พูดจาสุภาพไม่ก้าวร้าวส่อเสียด ไม่พูดในสิ่งที่จะทำให้ผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน ไม่นำความลับของบุคคลอื่นไปเปิดเผยและไม่พูดในทำหรือโกหกหลอกลวง

- เคารพในสิทธิของผู้อื่น ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นทั้งทางกายหรือวาจา รู้จักเคารพในสิทธิของคนที่มาก่อนหลัง เคารพในความเป็นเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้ และต้องรู้จักขออนุญาตเมื่อล่วงล้ำเข้าไปในที่อยู่อาศัยของบุคคลอื่น

- เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ได้แก่ การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น เมื่อมีผู้พูดเสนอความคิดเห็น ควรฟังด้วยความตั้งใจ และใคร่ครวญด้วยวิจารณญาณ หากเห็นว่าเป็นการเสนอแนวคิดว่าดีมีประโยชน์มากกว่าความคิดเห็นของตนเองก็ควรยอมรับและปฏิบัติตาม

- เคารพในกฎระเบียบของสังคม ได้แก่ การยึดมั่นในกรอบระเบียบของสังคม เช่น วัฒนธรรมประเพณี กฎเกณฑ์ทางสังคมและกฎหมายของประเทศ

- มีเสรีภาพและใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี

2. สามัคคีธรรม มีพฤติกรรมที่แสดงออกดังนี้

- การรู้จักประสานประโยชน์ โดยถือประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติเป็นที่ตั้ง ได้แก่ การทำงานร่วมกันอย่างสันติวิธีรู้จักการประนีประนอม โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่

จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นใหญ่ มีการเสียสละความสุขส่วนตัวหรือหมู่คณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติ

- ร่วมมือกันในการทำงาน หรือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยมีบุคคลผู้ร่วมงานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในการร่วมกันทำงาน จะต้องมีการวางแผนในการทำงานร่วมกัน คิดร่วมกันและทำร่วมกัน เมื่อถึงขั้นตอนของการทำงานก็ช่วยเหลือกันอย่างตั้งใจจริง ไม่หลีกเลี่ยงหรือเอาเปรียบผู้อื่น

- เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

- รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวม และหน้าที่ต่อสังคม

- ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่มในหน่วยงานและในสังคม

3. ปัญญาธรรม มีพฤติกรรมที่แสดงออกดังนี้

- การไม่ถือตนเป็นใหญ่ คือการรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การยอมรับฟังและปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมากในที่ประชุมหรือในการทำงานต่างๆ และการรู้จักเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี

- เน้นการใช้ปัญญา ใช้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินใจหาทางออก ไม่ใช่ใช้เสียงข้างมาก ในการตัดสินใจหาเสมอไป

- เมื่อมีปัญหาใดเกิดขึ้น หรือเมื่อมีเรื่องที่จะต้องตัดสินใจทุกคนต้อง ร่วมกันคิดและช่วยกันตัดสินใจโดยใช้เหตุผล

- ในกรณีที่มีปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะ จะต้องพยายามอภิปรายจนกระทั่งสามารถชักจูงให้ทุกคนเห็นคล้อยตามเมื่อเกิดกรณีต่างก็มีเหตุผลที่ดีด้วยกัน และไม่อาจชักจูงให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งได้เท่านั้นจึงจะใช้วิธีถรออกเสียง

อดิศักดิ์ เทพอาสน์ (2532 : 13) ให้ความเห็นว่า ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมจะก่อให้เกิดบุคลิกภาพประชาธิปไตย กล่าวคือ มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ใหม่ 9 มีความรับผิดชอบ ไม่มีอคติต่อผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากตน มองโลกในแง่ดี มีความศรัทธา และมีความหวังดีต่อชีวิต ไม่ยอมอยู่ใต้อิทธิพลของผู้อื่น เคารพในกฎเกณฑ์ของสังคม และสนใจในกิจกรรมของสังคม

ลาวัณย์ รักไทยดี (2534) ได้ศึกษาถึงการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยสรุปได้ตามคุณลักษณะ ดังนี้

1. ด้านการยอมรับ มีการส่งเสริมระดับมาก

2. ด้านสามัคคีธรรม และปัญญาธรรม มีการส่งเสริมในระดับปานกลาง

สำราญ หลาบคำ (2535 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาระดับปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบกับโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับซึ่งบังวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบโดยส่วนรวมมีพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตยในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าในด้านคารวธรรมอยู่ในระดับมาก ด้านสามัคคีธรรมและปัญญาธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนระดับซึ่งบังวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ทั้งส่วนรวมมีพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลางและรายด้านก็มีพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง

2. บทบาทโรงเรียนในการเผยแพร่ประชาธิปไตยสู่ชุมชนทั้งของโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ และโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ในด้านการเรียนการสอน กิจกรรมที่ปฏิบัติมากที่สุด คือ การพานักเรียนไปรับฟังการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน และในด้านกิจกรรมร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กิจกรรมที่ปฏิบัติมากที่สุด กิจกรรมเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กิจกรรมที่ปฏิบัติน้อยที่สุดคือกิจกรรมคัดเลือกหรือยกย่องผู้นำและบุคคลดีเด่นในชุมชน ส่วนกิจกรรมที่ปฏิบัติน้อยที่สุดแตกต่างกัน คือ กิจกรรมรณรงค์ให้ประชาชนในหมู่บ้านไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งของโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ และกิจกรรมพัฒนาชุมชนร่วมกับประชาชนในหมู่บ้าน ของโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป

3. พฤติกรรมซึ่งบังวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ และโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ตามทัศนะของนักเรียนโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พฤติกรรมซึ่งบังวิถีชีวิตประชาธิปไตยในด้านคารวธรรม แตกต่างกันในด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม พบว่าไม่แตกต่างกัน

4. บทบาทของโรงเรียนในการเผยแพร่ประชาธิปไตยสู่ชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ และโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ตามทัศนะของผู้ปกครองโดยส่วนรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บทบาทของโรงเรียนในการเผยแพร่ประชาธิปไตยสู่ชุมชน ด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยของชุมชน และด้านกิจกรรมร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่แตกต่างกัน

สรุปในภาพรวมตามความคิดเห็นของผู้วิจัย

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ประชาธิปไตยเป็นหลักปรัชญาของสังคมมนุษย์ในการอยู่ร่วมกัน โดยอาศัยระบบการเมืองและวิธีการจัดระเบียบการปกครองตามอุดมคติและวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นสิ่งบ่งชี้หลักปรัชญาเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ยึดมั่นในคารวธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม อันเป็นที่ยอมรับกันในสังคมนั้น ๆ

บทบาทของโรงเรียนในการเผยแพร่ประชาธิปไตยสู่ชุมชน

นอกจากโรงเรียนประถมศึกษาจะมีบทบาทหน้าที่ในการปลูกฝังประชาธิปไตยให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนแล้วยังมีบทบาทในการเผยแพร่แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยโดยการนำความรู้กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยไปถ่ายทอดและร่วมจัดกิจกรรมกับชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529 : 33)

บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชนตามแนวทางการดำเนินกิจกรรมของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 119) คือ ถ้าโรงเรียนนำเอากระบวนการกลุ่มมาใช้เป็นกระบวนการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาประชาธิปไตยแล้ว ในระยะเวลาหนึ่งนักเรียนจะมีพฤติกรรมประชาธิปไตยมีทักษะกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน เพราะประชาชนจะมีพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตย มีทักษะในกระบวนการประชาธิปไตยได้นั้นต้องอาศัยนักเรียนที่จะทำให้พฤติกรรมประชาธิปไตย กระบวนการประชาธิปไตยได้เข้าสู่ชุมชนเร็วขึ้นได้ ก็จะช่วยกันพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชนได้

เมื่อนักเรียนสามารถมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย และทักษะในการทำงานตามกระบวนการประชาธิปไตยแล้ว นักเรียนเองก็จะนำความเป็นประชาธิปไตยไปเผยแพร่ยังคนใกล้ชิด ตั้งแต่พ่อแม่พี่น้องจนกระทั่งญาติสนิท ถ้านักเรียนทุกคนปฏิบัติเช่นเดียวกันพฤติกรรมประชาธิปไตยของชุมชนก็จะค่อย ๆ เปลี่ยนแบบและเปลี่ยนไปเอง ส่วนวิธีที่ดีกว่านี้คือให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน นั่นคือโรงเรียนต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในชุมชน และหาทางสร้างเสริมความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในชุมชน หาโอกาสให้กิจกรรมของโรงเรียนทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่น ๆ มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมของสังคมให้มากที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 125)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 126) ได้กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนในการเผยแพร่การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยสู่ชุมชน มี 4 ประการ ดังนี้

1. ให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยสู่ชุมชน โดยการกระจายเสียงออกอากาศ จัดป้ายนิเทศ และทำเอกสารเผยแพร่
2. จัดให้มีการบรรยายหรืออภิปรายถึงความรู้เรื่องประชาธิปไตยแก่นักเรียนหรือผู้ที่สนใจ
3. จัดกิจกรรมที่ต้องการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เช่น พาคณะกรรมการนักเรียนไปสังเกตการประชุมขององค์กรในหมู่บ้านตามโอกาสอันสมควร

สังเกตการณ์การประชุมแล้วควรวหาโอกาสซักถามเกี่ยวกับการวางแผนการทำงาน และการดำเนินงานขององค์กร

4. เมื่อมีการเลือกตั้งในชุมชน โรงเรียนให้การสนับสนุนและกระตุ้นให้นักเรียนชักชวนให้ผู้ปกครองไปออกเสียงเลือกตั้ง

สรุปบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ประการ ตามคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2536 : 129) ดังนี้

1. กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในห้องเรียน เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในทุกกลุ่มประสบการณ์ คือ กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามกลุ่มประสบการณ์

2. กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยนอกห้องเรียน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้นักเรียน โดยแบ่งลักษณะของกิจกรรมเป็น 2 ประการ ดังนี้

2.1 กิจกรรมเสริมหลักสูตร ได้แก่ กิจกรรมนอกห้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งโรงเรียนอาจจะเลือกจัดกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมได้ตามความพร้อมของโรงเรียนเหล่านี้ เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตนเอง กิจกรรมห้องสมุด กิจกรรมตรวจสุขภาพ กิจกรรมปรับปรุงห้องเรียน และกิจกรรมตู้รับความคิดเห็น เป็นต้น

2.2 กิจกรรมร่วมกับชุมชน เป็นกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มของนักเรียน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม หรือนักเรียนเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนกิจกรรมเหล่านี้เช่น กิจกรรมคณะกรรมการหมู่บ้านในโรงเรียนและกิจกรรมพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจะดำเนินการเมื่อมีความพร้อมพอสมควร คือ ผ่านการฝึกเรื่องกระบวนการกลุ่มในห้องเรียนมาแล้วเท่านั้น

ส่งเสริมประชาธิปไตย ในห้องเรียน	ส่งเสริมประชาธิปไตยในห้องเรียน	
	กิจกรรมเสริมหลักสูตร	กิจกรรมร่วมกับชุมชน
จัดกิจกรรมการเรียน การสอนตามหลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในทุกกลุ่มประสบการณ์ คือ - กลุ่มทักษะ - กลุ่มสร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิต - กลุ่มสร้างเสริม ลักษณะนิสัย - กลุ่มการทำงานพื้นฐาน อาชีพ - กลุ่มประสบการณ์ พิเศษ	- กิจกรรมเกี่ยวกับการ ปกครองตนเอง - กิจกรรมห้องสมุด - กิจกรรมตรวจสุขภาพ - กิจกรรมอาหารกลางวัน - กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์ - กิจกรรมกีฬา - กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน - กิจกรรมทำความสะอาด อาคารสถานที่ - กิจกรรมวันสำคัญ - กิจกรรมปรับปรุงห้องเรียน - กิจกรรมตู้รับความคิดเห็น ฯลฯ	- กิจกรรมคณะ กรรมการกิจกรรม หมู่บ้านโรงเรียน - เชิญวิทยากรให้ความรู้ เรื่องประชาธิปไตย - กิจกรรมพัฒนาชุมชน - ศูนย์ส่งเสริมการ พัฒนาเกษตรใน โรงเรียน
กระบวนการทำงาน เป็นกลุ่ม	กระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม	

แผนภูมิที่ 2 บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในการพัฒนาประชาธิปไตย
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 118-124)

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

วไลพร คุโณทัย (2530 : 19) ให้ความหมายไว้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึงสภาพการณ์ของการจัดประสบการณ์ และการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดขึ้นจากการ ร่วมมือระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ น่าสนใจ และผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ทัศนีย์ ศุภเมธี (2533 : 189) ได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียน- การสอนไว้ว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่กระทำขึ้นเพื่อให้การเรียนการสอนในครั้งนั้น ๆ ได้ผลดี

สำราญ หลาบคำ (2535 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาระดับปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบกับโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของครูในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ โดยส่วนรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าในด้านบรรยากาศในชั้นเรียน ด้านบุคลิกภาพของครูและด้านการจัดห้องเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนระดับปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ทั้งส่วนรวมและรายด้าน พบว่า ในด้านบรรยากาศในชั้นเรียน ด้านบุคลิกภาพของครูและด้านการจัดห้องเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. บทบาทโรงเรียนในการเผยแพร่ประชาธิปไตยสู่ชุมชนทั้งของโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ และโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ในด้านการเรียนการสอน กิจกรรมที่ปฏิบัติมากที่สุด คือ การพานักเรียนไปรับฟังการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน และในด้านกิจกรรมร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กิจกรรมที่ปฏิบัติมากที่สุด กิจกรรมเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กิจกรรมที่ปฏิบัติน้อยที่สุดคือกิจกรรมคัดเลือกหรือยกย่องผู้นำและบุคคลดีเด่นในชุมชน ส่วนกิจกรรมที่ปฏิบัติน้อยที่สุดแต่ตรงกัน คือ กิจกรรมรณรงค์ให้ประชาชนในหมู่บ้านไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งของโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ และกิจกรรมพัฒนาชุมชนร่วมกับประชาชนในหมู่บ้าน ของโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป

3. พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนของครูในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบและโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ตามทัศนะของครูโดยส่วนรวมและรายด้านแตกต่างกัน

4. บทบาทของโรงเรียนในการเผยแพร่ประชาธิปไตยสู่ชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ และโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ตามทัศนะของผู้ปกครองโดยส่วนรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บทบาทของโรงเรียนในการเผยแพร่ประชาธิปไตยสู่ชุมชน ด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยของชุมชน และด้านกิจกรรมร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่แตกต่างกัน

ภิตนา แคมมณี (2539) กล่าวถึง หลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง (Construct) กิจกรรมที่แสดงถึงการแสวงหาข้อมูล ศึกษา ทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความ สร้างความหมาย แก่ตนเอง สังเคราะห์ข้อมูล สรุปข้อมูล

2. ผู้เรียนมีความปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันได้เรียนรู้จากกันและกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ความคิด และประสบการณ์แก่นักเรียนมากที่สุด (Interaction)

3. ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด

(Participation)

4. ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการทำงานอย่างเป็นกระบวนการควบคุมกับผลงาน หรือข้อความที่สรุปได้ (Process I Product)

5. ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

(Application)

กรมสามัญศึกษา (2540 : 17-19) การศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย จะเร่งพัฒนากระบวนการจัดกิจกรรมการบริหารการเรียนรู้ และบรรยากาศในโรงเรียนที่เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2540) อ้างถึงใน ศรีพรรณ เรืองทอง และคนอื่นๆ (2542 : 37-38) กล่าวถึง บทบาทในการเรียนการสอนของครูไว้ดังนี้

1. การเตรียมตนเอง ครูจะต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของผู้เป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ซึ่งจะต้องให้คำอธิบายคำแนะนำ คำปรึกษา ให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแหล่งความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลได้

2. การเตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูไม่ใช่ผู้บอกเล่ามวลความรู้ อีกต่อไป ครูจึงต้องเตรียมแหล่งข้อมูลแก่ผู้เรียนทั้งในรูปแบบของสื่อการเรียน ใบความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเองที่มีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาค้นคว้าตามต้องการ หรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ศูนย์วิทยุบริการ ศูนย์สื่อ ห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องสมุดวิชา ห้องปฏิบัติการวิชาต่าง ๆ และ ห้องพิพิธภัณฑ์

3. การเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอน ทุกครั้งคือ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อความรู้ อันจะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามที่กำหนด

4. การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนแล้ว ครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่าจะใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ใดเพื่อให้กิจกรรมการเรียน ดังกล่าวบรรลุผล แล้วจัดเตรียมให้พร้อม

5. การเตรียมการวัดผลและประเมินผล บทบาทในด้านการเตรียมการอีกประการหนึ่ง คือ การเตรียมการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการวัดให้ตรงจุดประสงค์การเรียนรู้และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ (Process) ผล (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะพิสัย (Psychomotor)

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 72-75) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนการสอน ถ้าจัดได้เหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน น่าสนใจก็จะเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงควรมุ่งถึงสิ่งเหล่านี้

1. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร หลักสูตรปัจจุบันมีความมุ่งหวังให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และเกิดทักษะกระบวนการต่าง ๆ

2. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน กล่าวคือการสอนในครั้งนั้นมุ่งเน้นพฤติกรรมด้านใด

3. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน

4. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหาวิชา เช่น ประเภทข้อเท็จจริง ประเภทการคิดสร้างสรรค์ YRY

5. จัดกิจกรรมให้มีลำดับขั้นตอน เพื่อผู้เรียนได้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง ไม่สับสน และสามารถโยงความสัมพันธ์ของเนื้อหาที่เรียนได้

6. จัดกิจกรรมให้น่าสนใจ โดยใช้สื่อการสอนที่เหมาะสม

7. จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก ส่วนตัวความรู้เป็นผลพลอยได้จากการกระทำกิจกรรม

8. จัดกิจกรรมโดยใช้วิธีที่ทำทลายความคิดความสามารถของผู้เรียน ผักผ่อนวิธีการแสวงหาความรู้ และการแก้ปัญหาด้วยตนเอง จะทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนอย่างแท้จริง

9. จัดกิจกรรมโดยใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียน

10. จัดกิจกรรมโดยให้มีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนาน และเป็นกันเอง เพราะทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเป็นสุข สบายใจ ไม่ตึงเครียด เป็นการส่งผลให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน บรรยากาศการเรียนจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับ บุคลิกภาพของผู้สอนเป็นสำคัญ

II - จัดกิจกรรมแล้วต้องมีการวัดผลการใช้ กิจกรรมนั้นทุกครั้ง เพื่อค้นหาข้อดี ข้อบกพร่อง แล้วนำผลไปปรับปรุงแก้ไขสำหรับใช้ในครั้งต่อไป ในการวัดผลควรมีทั้งการวัดผลระหว่างที่ผู้เรียนทำกิจกรรม และภายหลังการทำกิจกรรม โดยใช้วิธี สังเกต ชักถาม ตรวจสอบผลงาน หรือทดสอบ

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 98) กล่าวว่า การเรียนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ครูจำเป็นต้องมีการวางแผนกิจกรรมต้องมีการกระตุ้นให้นักเรียน ได้พยายามที่จะศึกษาหาความรู้

รู้ด้วยตนเอง และเป็นการเรียนรู้รายบุคคล ครูสามารถใช้บันทึกผลการเรียนหรือแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) เป็นเครื่องมือในการติดตามความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียน ซึ่งใช้ดูพัฒนาการเป็นรายบุคคลได้ ตั้งแต่เข้าเรียนจนจบการศึกษา ผู้เรียนก็สามารถมีส่วนร่วมในการดูความก้าวหน้าของการเรียนของตนและบันทึกผลการเรียนนี้สามารถใช้เป็นข้อมูลในการประชุมระหว่างครูกับผู้ปกครองได้ด้วย

ศรีพรรณ เวียนทอง และคนอื่นๆ (2542 : 16-18) ได้กล่าวถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นทักษะกระบวนการ การมีส่วนร่วม การแสดงออก การปฏิบัติ และการประกอบอาชีพอิสระระหว่างเรียน กิจกรรมกลุ่ม การจัดบรรยากาศประชาธิปไตย การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งการสอดแทรกกิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพ พัฒนาลักษณะนิสัยอย่างกลมกลืน

สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ (2542 : 9) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีความหมาย 2 ด้าน ดังนี้

1. ความหมายด้านผู้เรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม เน้นการปฏิบัติจริง ได้พัฒนากระบวนการคิด มีอิสระในการเรียนรู้ ตามความถนัดและความสนใจ สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีการและแหล่งความรู้ที่หลากหลาย นำความรู้ประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตได้

2. ความหมายด้านผู้จัดเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การเน้นประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนเป็นสำคัญ การเคารพในศักดิ์ศรี สิทธิของผู้เรียน โดยมีการวางแผน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ (2542 : 3) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ยึดหลักดังนี้

1. ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นจึงต้องจัดสภาวะแวดล้อม บรรยากาศ รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้หลากหลาย เพื่อเอื้อต่อความสามารถ ของแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจเหมาะสมแก่วัย และศักยภาพของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่และเป็นการเรียนรู้กันและกัน อันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยการประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง บุคคล ชุมชน และทุกส่วนของสังคม

2. ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การเรียนการสอนมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น มีนิสัยรักการเรียนรู้ และเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

หน่วยศึกษานิเทศก์ เขตการศึกษา 7 กรมสามัญศึกษา (ม.ป.ป. : 2-4) กล่าวถึง การเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ว่าเป็นการจัดกิจกรรม ประสบการณ์ที่นักเรียน

มีสิทธิ์ มีส่วนร่วมในการวางแผน เลือกจัดกระบวนการเรียนการสอน ในระดับที่ตนต้องการ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ปฏิบัติได้อย่างจริงจัง ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตที่เป็นสุข เหมาะสมกับความถนัดองค์ความรู้ของตน ทั้งนี้ต้องเคารพในสิทธิของบุคคล ตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นผลนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ตรงเป้าหมาย เหมาะสม แม้ไม่มีครู นักเรียน สามารถประสบความสำเร็จได้ในระดับหนึ่งที่ตนพอใจ ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล เวลา และโอกาสทางการศึกษา

สรุปในภาพรวม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง จัดให้ผู้เรียนยึดมั่นในการวชิรธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรมโดยที่ทุก ๆ คนร่วมกันรับผิดชอบนับถือและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ใช้ปัญญาเป็นหลักในการทำงาน และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวไม่ให้กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ทุกคนร่วมมือกันแบ่งปันกันและประสานงานกันเพื่อแก้ไขปัญหา โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในชุมชนให้โอกาสกิจกรรมของโรงเรียนได้ไปสัมผัสเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมของสังคมให้มาก โรงเรียนควรจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในห้องเรียนที่จัดตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ในทุกกลุ่มประสบการณ์อย่างจริงจัง และจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยนอกห้องเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้นักเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นประชาธิปไตย คือ นักเรียนต้องปฏิบัติตามกิจกรรมตามที่กำหนดด้วยความเอาใจใส่ ขอคำปรึกษา คัดแนะนำจากครูเมื่อมีปัญหา ให้ความร่วมมือในการทำงานกับกลุ่มทุกครั้ง และร่วมกันทำกิจกรรมโดยใช้กระบวนการกลุ่ม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

ราตรี แอ่อ่วม (2530 - บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า โดยส่วนรวมแล้วผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และครูผู้สอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4 และ 6 ได้ปฏิบัติบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาทั้ง 3 ด้านคือ การเตรียมการจัดกิจกรรม การดำเนินการจัดกิจกรรมและการประเมินผลการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับที่น่าพอใจคือ ได้ปฏิบัติบทบาทอยู่ในระดับ "ปฏิบัติเกือบเป็นประจำ" ในทุกด้าน ยกเว้นครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

ปฏิบัติบทบาทในการฝึกนักเรียนให้มีวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้านคุณธรรมอยู่ในระดับ “ปฏิบัติเป็นประจำ”

ชาติ อุเจริญ (2532 : 4-5) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบกับโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ในด้านพฤติกรรมบ่งชี้วิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียน ด้านพฤติกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู และด้านบทบาทของโรงเรียนในการเผยแพร่ประชาธิปไตยสู่ชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือนักเรียนครู และผู้ปกครองนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ มีพฤติกรรมที่บ่งชี้วิถีชีวิตประชาธิปไตยในทุกด้าน ได้แก่ ด้านคุณธรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม สูงกว่านักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป

2. พฤติกรรมจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบในด้านการจัดบรรยากาศในโรงเรียนสูงกว่าพฤติกรรมของครูในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป และในด้านบุคลิกภาพของครูในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ สูงกว่าบุคลิกภาพของครูในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ส่วนพฤติกรรมจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ ด้านลักษณะการจัดห้องเรียนไม่แตกต่างกันกับพฤติกรรมของครูในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป

3. บทบาทของโรงเรียนในการเผยแพร่ประชาธิปไตยสู่ชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป สูงกว่าบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ

บุษบา ชูวิรัช (2532) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานด้านการศึกษาระเบียบวินัยนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาในเครือคณะภคินีเซนต์ ปอล เดอชาร์ตแห่งประเทศไทย พบว่า การสร้างวินัยในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ระเบียบวินัยนับเป็นสิ่งสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ทางสังคมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ครูจะต้องเป็นผู้คอยแนะนำแนวทางการสร้างระเบียบวินัยในโรงเรียน

ปรีดา รังโรจน์ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “การบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ในการจัดทำแผนผู้บริหารโรงเรียน และบุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้ร่วมในการวางแผนด้านโครงสร้างการบริหารส่วนใหญ่ ประกอบ

ด้วยผู้บริหารหัวหน้าโครงการ และคณะทำงานจะร่วมกันกำหนดโครงสร้างด้านการดำเนินการ ส่วนใหญ่จะมีการแจ้งวัตถุประสงค์ในการทำงานสำหรับกิจกรรมที่จัดแล้ว ส่งผลให้เกิดคุณธรรม ด้านการวชิรธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ได้แก่ กิจกรรมอาหารกลางวัน กิจกรรมทำความสะอาดสถานที่ และกิจกรรมปกครองตนเองของโรงเรียน ด้านการประเมินผล มีการประเมินผล โดยหัวหน้าโครงการและคณะทำงาน ซึ่งวิธีการที่ใช้คือการสังเกตและทำการประเมิน เมื่อเสร็จสิ้นในการดำเนินการแล้ว ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย คือบุคลากรมีเวลาจำกัดในการวางแผน ขาดแคลนงบประมาณ และขาดการติดตามผล อย่างสม่ำเสมอ

อาลัย หงษ์ทอง (2535 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการประเมินโครงการสนับสนุน กิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า

1. ความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูผู้สอนด้านบริหาร ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต พบว่า

1.1 ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อโครงการด้านบริหาร ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการและด้านผลผลิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นด้านบริหารอยู่ในระดับสูงกว่าด้านอื่นและด้านปัจจัยอยู่ในระดับต่ำกว่าทุกด้าน

1.2 ด้านบริหารจากชุมชนที่ศึกษา พบว่า การแสดงความคิดเห็นต่อ แนวคิดประชาธิปไตยค่อนข้างอิสระบนความระมัดระวังที่จะไม่ไปวิพากษ์ศูนย์รวมอำนาจในระดับสูงของประเทศโดยตรง เพราะเกรงจะกระทบกระเทือนต่อสถานภาพของตน ทำให้เห็นบรรยากาศของประชาธิปไตยไม่แท้จริง

1.3 ด้านปัจจัยเบื้องต้นจากชุมชนที่ศึกษา พบว่าปัจจัยเบื้องต้นยังไม่เพียงพอต่อการดำเนินการ แต่ก็สามารถดำเนินการตามโครงการได้ระดับหนึ่ง เพราะถือว่าเป็นนโยบายที่ทางราชการกำหนด และหน่วยงานที่ผู้บริหารหรือบุคลากรเข้าใจโครงการดีจะประสบผลสำเร็จค่อนข้างสูง

2. ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักเรียนด้านบริหาร ด้านปัจจัยเบื้องต้น และด้านกระบวนการ พบว่า อยู่ในระดับมาก

ด้านกระบวนการจากชุมชนที่ศึกษาพบว่า การทำงานเกี่ยวกับกระบวนการไม่ค่อยชัดเจน แต่บุคลากรในหน่วยงานมองเห็นชัดเจนกว่า การมีส่วนร่วมของนักเรียนด้านกระบวนการถูกชี้นำจากอิทธิพลของครูค่อนข้างสูง

3. ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ

3.1 ด้านบริบทของโครงการไม่แตกต่างกัน

3.2 ด้านปัจจัยเบื้องต้นของโครงการแตกต่างกัน โดยผู้บริหารมีความคิดเห็นด้านปัจจัยเบื้องต้นสูงกว่าครูผู้สอน ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นด้านปัจจัยเบื้องต้นสูงกว่าครูผู้สอนและผู้บริหาร

3.3 ด้านกระบวนการของโครงการแตกต่างกันโดยผู้บริหารมีความคิดเห็นด้านกระบวนการสูงกว่าครูผู้สอน และนักเรียนมีความคิดเห็นด้านกระบวนการสูงกว่าครูผู้สอน

4. ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านผลผลิตของโครงการไม่แตกต่างกัน ด้านผลผลิตจากชุมชนที่ศึกษาพบว่า พฤติกรรมโดยรวมของนักเรียนเกี่ยวกับ การวธธรรม สำนึกศีลธรรม และปัญญาธรรม ได้รับการพัฒนาดีขึ้นเมื่อเข้าร่วมโครงการ แต่ด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตยได้ผลค่อนข้างน้อย เนื่องจากถูกอิทธิพลสิ่งแวดล้อมในสังคมครอบงำ

งานวิจัยในต่างประเทศ

มาร์เปิล (Marple. 1968 : 2124-A) ได้ศึกษาวิธีการที่มีประสิทธิภาพเพื่อเป็นแนวทางในการจัดปัญหาทางวินัยในทัศนะของครู ผลการวิจัยพบว่า

1. วิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ได้แก่ วิธีการพิจารณาปัญหาาร่วมกันในกลุ่ม ผู้ที่ทำหน้าที่แก้ปัญหาประกอบด้วยครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้บริหารโรงเรียน

2. การจัดปัญหาทางวินัยของนักเรียนด้วยการลงโทษทางกาย มีประสิทธิภาพน้อยกว่าการแก้ปัญหาาร่วมกัน

3. การจัดปัญหาทางวินัย ด้วยการพูดคุยกับนักเรียน เป็นส่วนตัวนั้น เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพน้อยที่สุด

4. เมื่อใช้วิธีการร่วมกันแก้ปัญหาไปแล้ว ต้องมีการติดตามผลอย่างใกล้ชิด และต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียนด้วย

ไฟร์ด์แมน (Friedman. 1973 : 2717) ได้ศึกษาทฤษฎีใหม่ ๆ ของระบอบประชาธิปไตย และนำผลไปใช้ในชีวิต งานวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ผู้วิจัยได้ทดลองในโรงเรียนในสวีเดน และผลจากการวิจัยพบว่า เด็กที่โตกว่าจะได้รับการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมงานการเมืองได้ดีกว่า

ไวสเฟลด์ (Weisfeld. 1974 : 1930-A) ได้ศึกษาแบบการคิดทางวินัยของเด็ก พบว่า ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ดีกว่า

ไวสเฟลด์ (Weisfeld, 1974 : 1930-A) ได้ศึกษาแบบการคิดทางวินัยของเด็ก พบว่า ในการควบคุมระเบียบวินัยเด็กนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงระดับ อายุของเด็กด้วย โดยพบว่า บิตามารดา มีแนวโน้มที่จะลดความเคร่งครัดในการควบคุมวินัยเด็กลง เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น แสดงว่า บิตามารดาให้อิสระแก่เด็กมากขึ้น เมื่อเด็กโตขึ้น

ลิตเทรล (Littrell, 1981 : 4563-A) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรม และวินัยของนักเรียน พบว่า

1. ห้องเรียนที่ครูใช้วิธีการควบคุมอย่างเคร่งครัด จะไม่มีผลอย่างแท้จริงต่อการมีวินัยของนักเรียน และนักเรียนจะมองว่าครูเป็นผู้ที่คอยควบคุมนักเรียนมากกว่า
2. นักเรียนจะชอบครูที่ให้การช่วยเหลือนักเรียนมากกว่าครูที่ควบคุมนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด
3. ในการรักษาวินัยของนักเรียนจะไม่มี ความแตกต่างระหว่างครูที่ชอบช่วยเหลือนักเรียนและครู ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน
4. ในเรื่องการดูแลความประพฤติของนักเรียน ปรากฏว่า ครูที่ละเอียดกับครูผู้สอนที่มีความเคร่งครัดอย่างมาก จะไม่มีผลต่อการรักษาวินัยของนักเรียน

โดยสรุปแล้วจะเห็นว่างานวิจัยในประเทศและต่างประเทศจะเกี่ยวข้องกับแนวคิดใหม่ ๆ ของระบอบประชาธิปไตยและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งความเชื่อทางการเมืองของประชาชนรวมทั้งการดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตย

การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาจะช่วยให้ นักเรียนได้มีการฝึกฝนการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีถือประโยชน์ส่วนรวม รู้จักการร่วมมือทำงาน รับผิดชอบในหน้าที่การงาน เคารพซึ่งกันและกัน การมีความรักความสามัคคีในหมู่พวกเป็นรากฐานวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนเกิดคุณธรรม 3 ประการ ได้แก่ คารวธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม เป็นหนทางที่ทำให้เป็นพลเมืองที่ดีมีชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี

จึงถือได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษานั้นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งในการสร้างพลเมืองในประเทศและช่วยสร้างเสริมสังคมให้เป็นสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งทุกฝ่ายมีหน้าที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันเพื่อให้การจัดกิจกรรมนี้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น